

GaInAsP/InP LED-ek kutatása és spektroszkópiai alkalmazása a közeli infravörös tartományban

LED-ek fejlesztése nagy víztartalmú szerves anyagok, biológiai minták optikai vizsgálatára

---

NÁDAS JÓZSEF

TÉMAVEZETŐ: DR. RAKOVICS VILMOS

Tartalom

Feladat ismertetése

Első két félév rövid összefoglalása

Jelen félévben elvégzett feladatok

Mérési eredmények

Következtetések, kutatás további irányai

Feladatok a következő félévre

Feladat

Biológiai eredetű szerves anyagok indikatív kimutatásához és spektroszkópiai vizsgálatához optimalizált GaInAsP/InP LED tervezése és készítése kéziműszerben történő alkalmazásra

Követelmények: [1] [7]

- miniatürizálás, pontszerűség a pontos optikai leképezéshez
- kis fogyasztás
- nagy intenzitás
- vizsgálandó anyaghoz illesztett széles hullámhossz tartomány [4]

Sajátos, egyedi tulajdonságokkal bíró LED-et kell készíteni. [5]

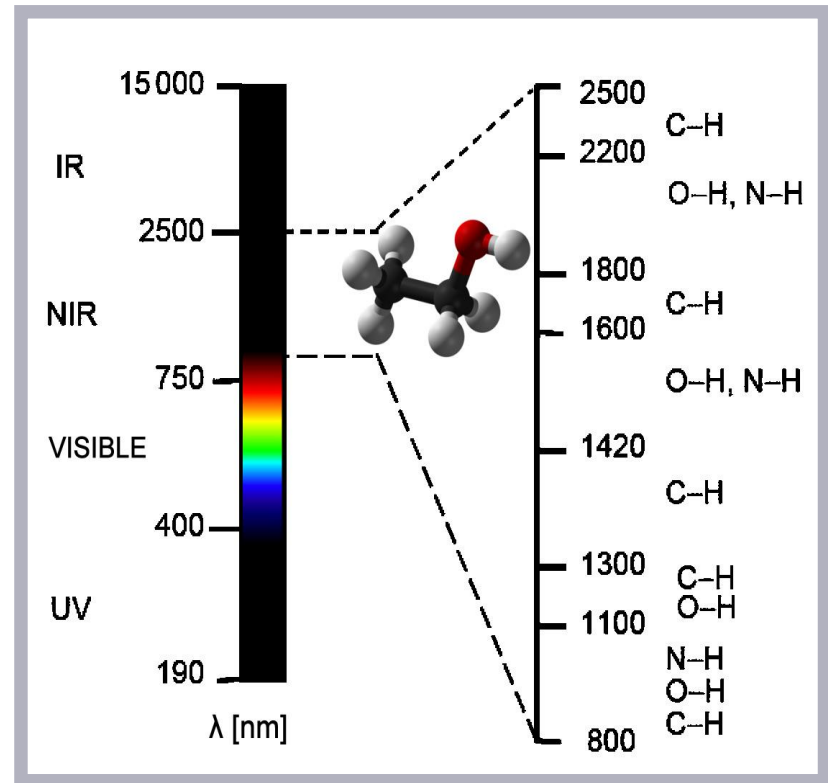
Közeli IR

-OH, -NH, -CH funkciós csoportok kimutatása

kötések vegyértékrezgéseire jellemző rezonancia-hullámszám $2500-4000\text{ cm}^{-1}$, (kb. $4-2.5\text{ }\mu\text{m}$)

1-3. felharmonikus közeli IR-ben helyezkedik el, nagyságrendekkel kisebb jelek is hatékonyan mérhetők

felharmonikusok hullámhosszán „mélyebbre” látni az anyagban [1]

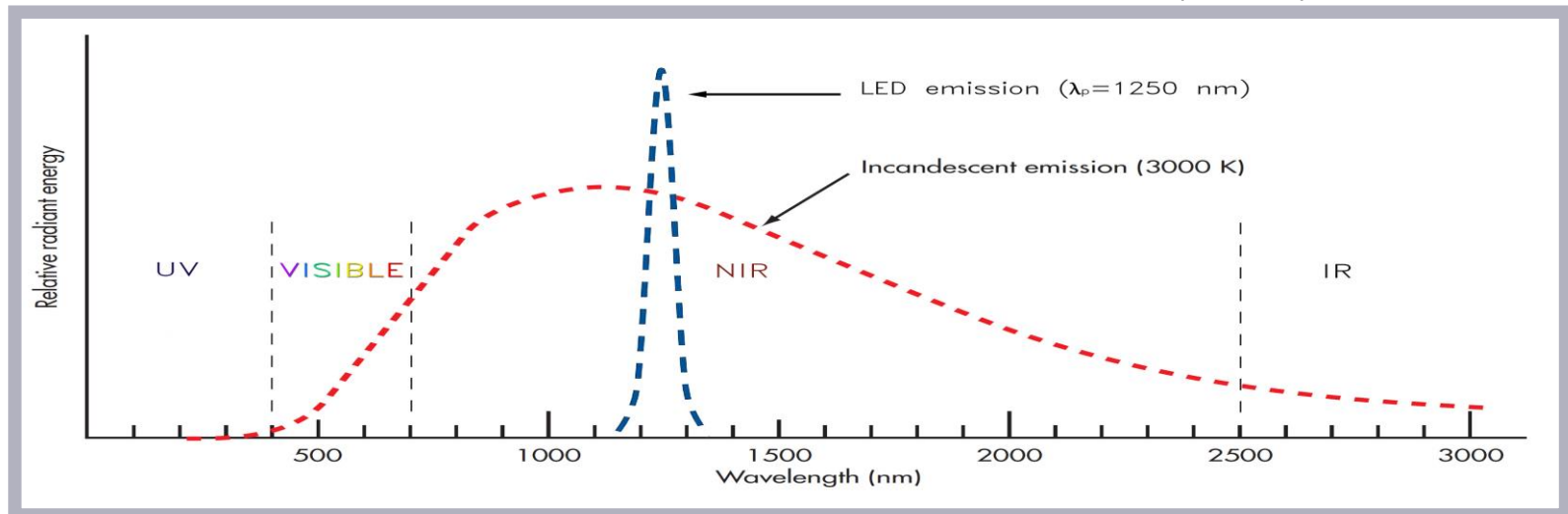
Miért LED?

Izzólámpa

- + Folytonos spektrum IR-ben
- Miniaturizálás nehézkes, nem pontszerű
- Válaszidő hosszú ($x \cdot 10^{-1}$ s)
- Sugárzás erősen feszültségfüggő
- Élettartama rövid ($x \cdot 10^3$ h)

LED

- Tervezhető, de keskeny tartományú sugárzás
- + Miniaturizálható, pontszerű
- + Válaszidő rövid ($x \cdot 10^{-9}$ s)
- + Munkapont könnyen beállítható
- + Élettartama hosszú ($x \cdot 10^4$ h) [2]

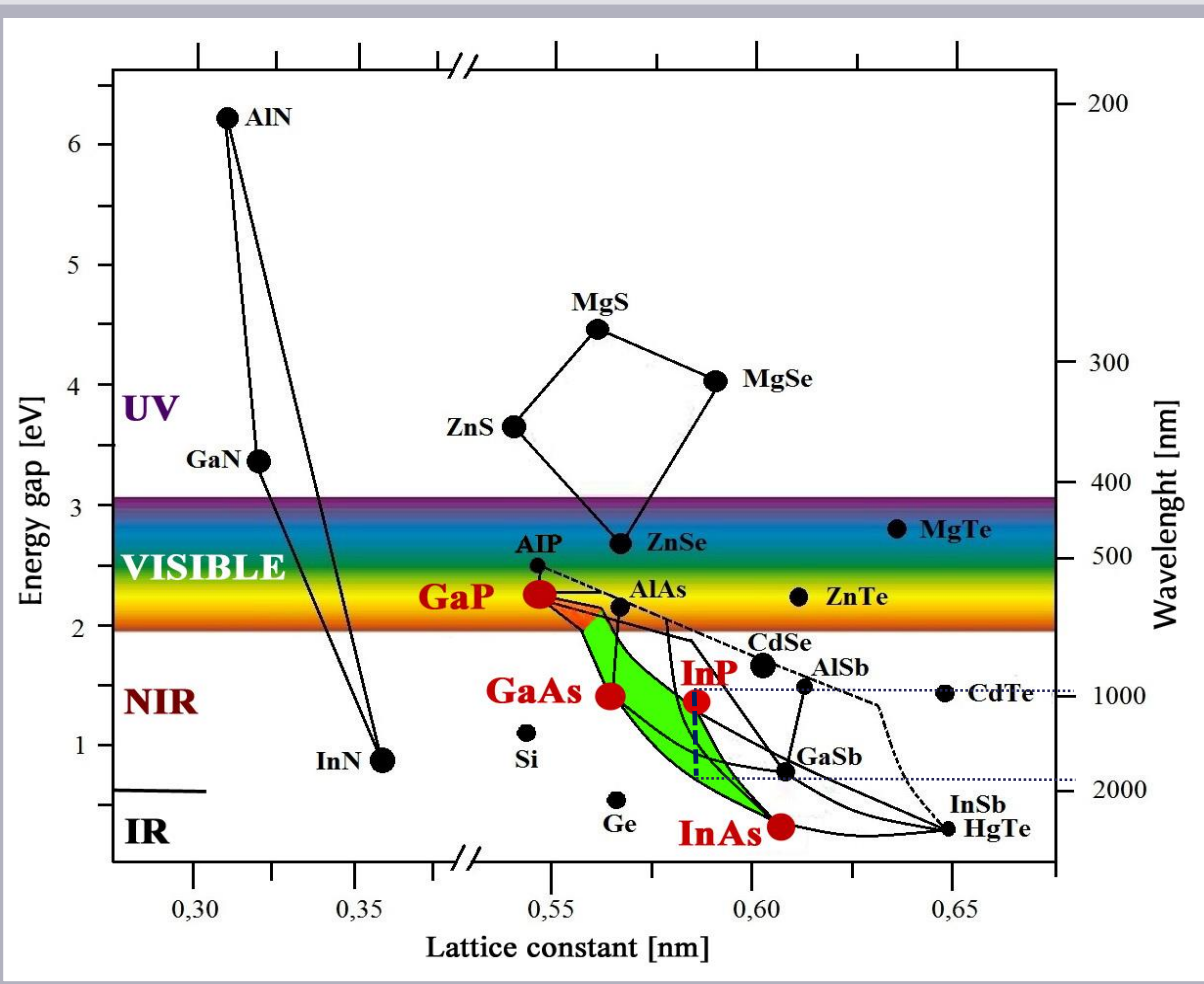
Anyag- rendszerek

*Vegyületfélvezetők
rácsállandó-tiltottsáv-
hullámhossz összefüggése*

változtatni kell a
fénykibocsátó félvezető
réteg összetételét

GaInAsP/InP keskeny és
hangolható a hullámhossz,
közben a rácsállandó
változatlan marad

960-1670 nm tartományban
az InP-hoz rácsillesztett LED
(hordozó abszorpciója
elhanyagolható).

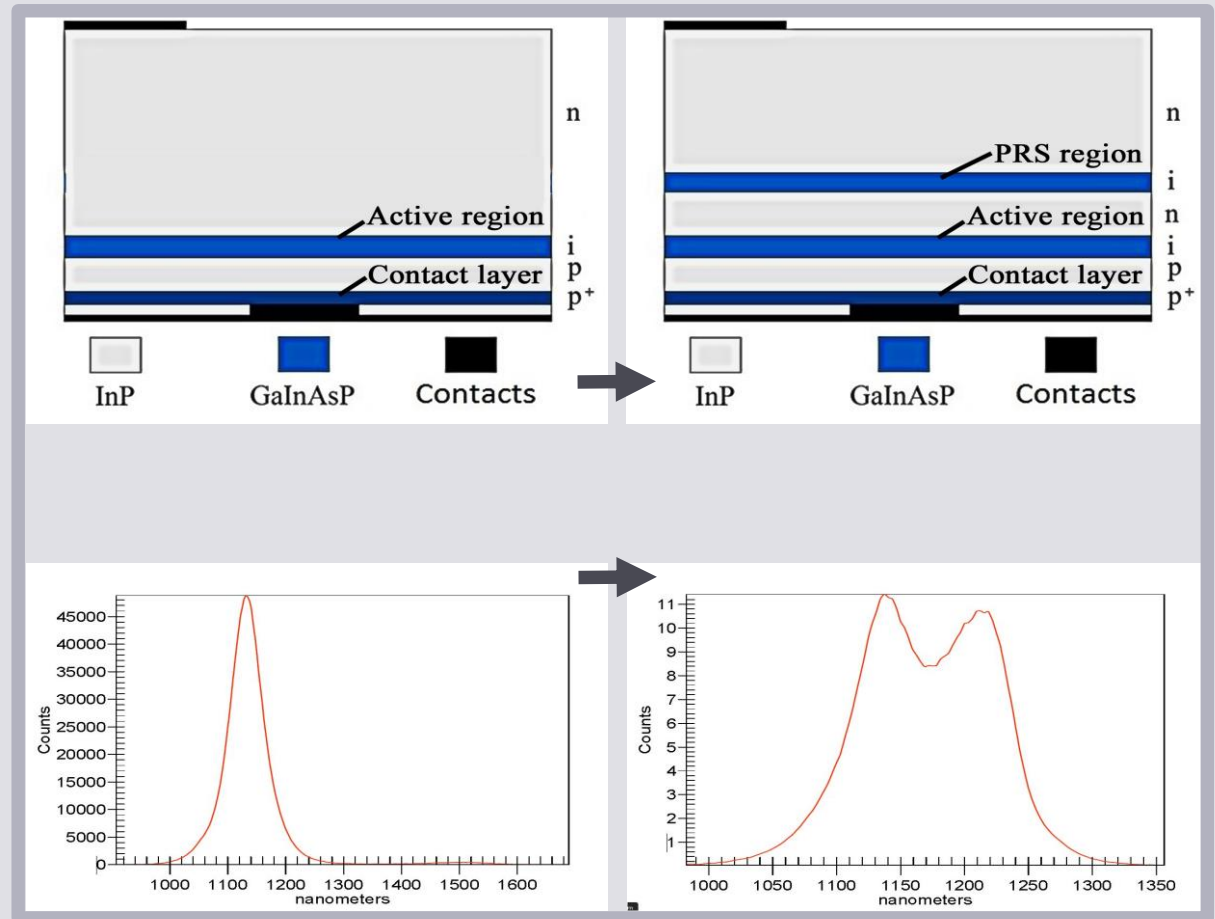
[3]

Sávszélesítés lumineszkáló réteggel

Elsődleges rétegben keletkező sugárzás csak részben lép ki változatlan formában a diódából,

Egy része a további rétegeket gerjeszti majd lumineszkálással több sugárzási csúcsot valósít meg

PRS=Photon Recycling Semiconductor

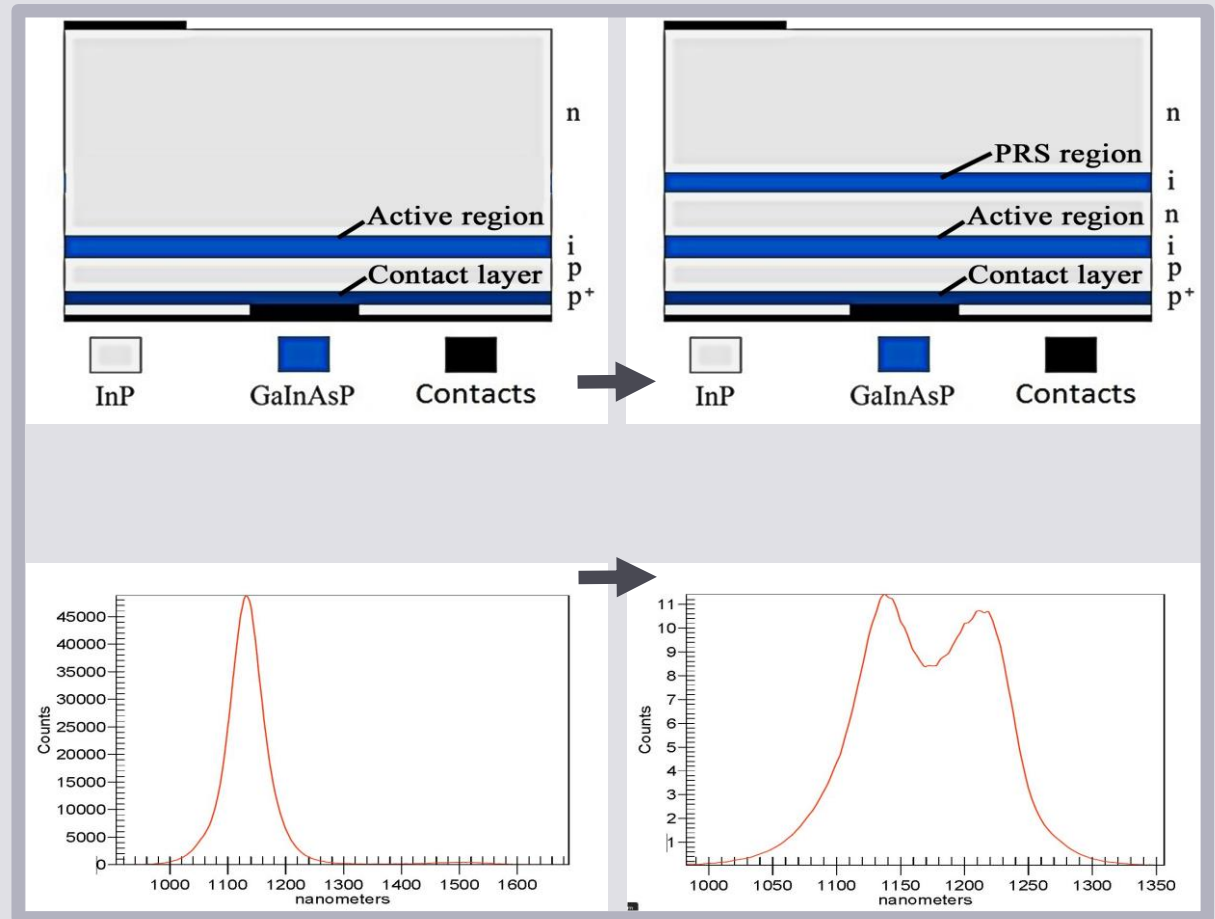
Sávszélesítés lumineszkáló réteggel

A kontaktusréteg alatt körben szigetelő van

A kis kinyitott kontaktuson nagy áramsűrűség -> nagy sugárzási intenzitás

A hőelvezető felület nagy, a hőellenállás kicsi -> az aktív réteg kevésbé melegszik

A sugárzási kúpszög 2-3°, a sugárzás nagyon jól irányítható

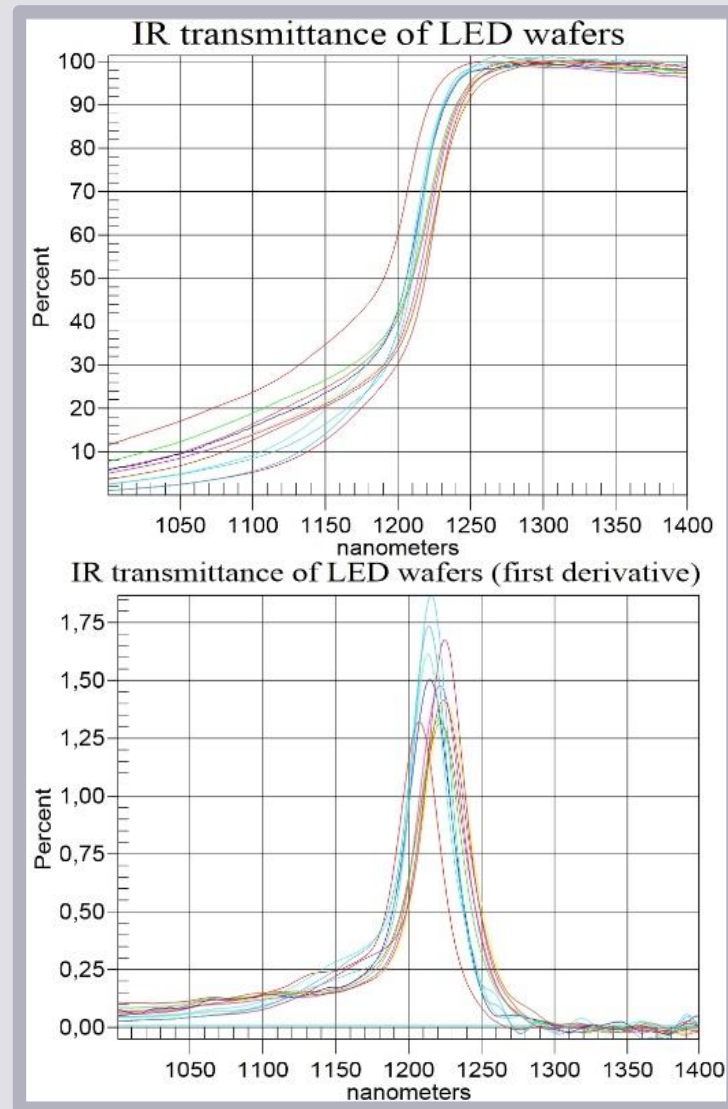

[5] [9]

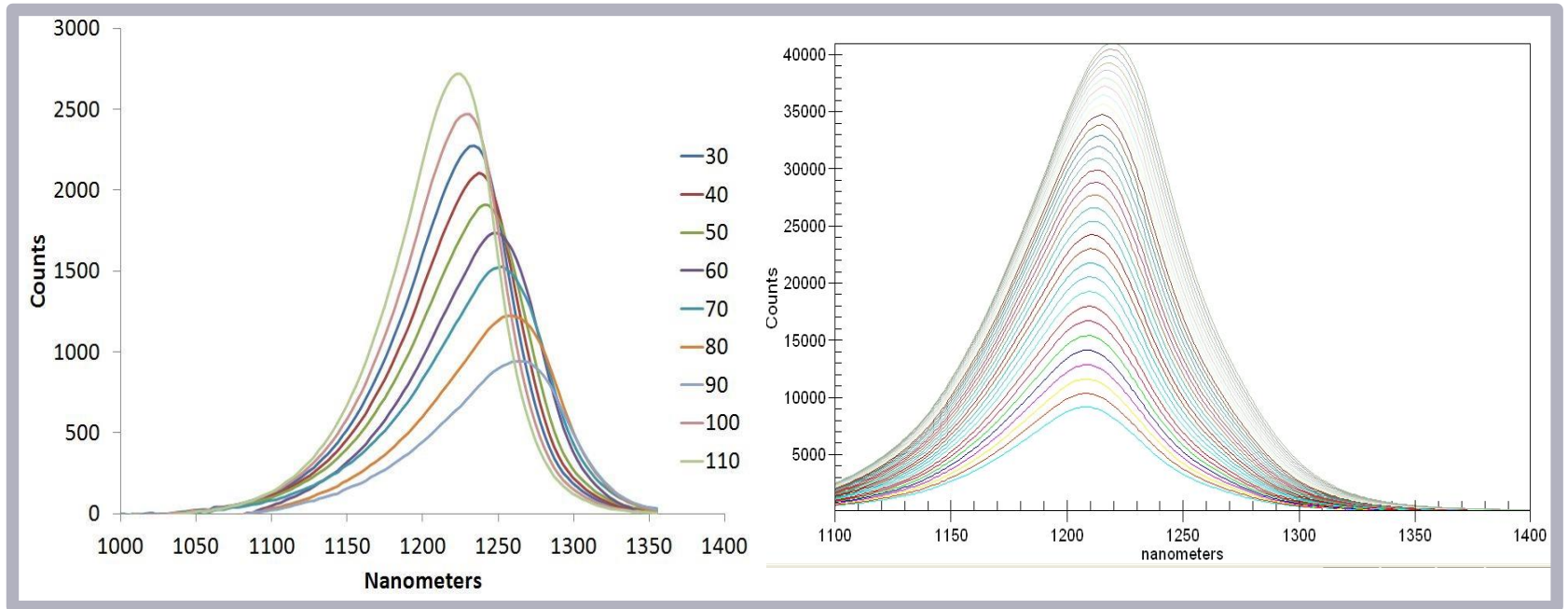

Mérések

A növesztett diódák sugárzási csúcsának ellenőrzéséhez egyszerű passzív spektrális transzmisszió mérés elegendő, ahol a transzmisszió gyors növekedési szakasza (első deriváltjának csúcsa) mutatja meg a sugárzási csúcspot.

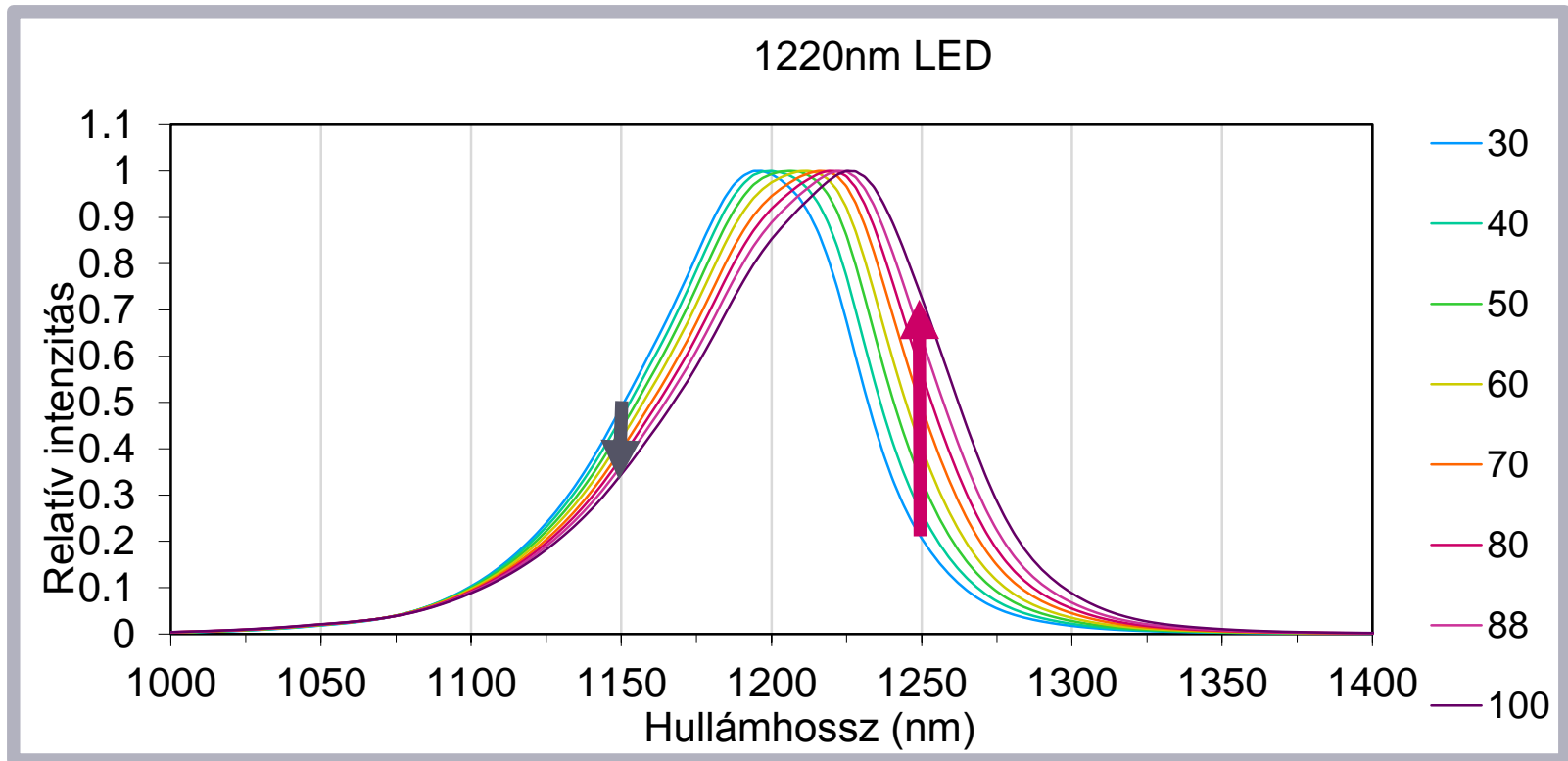
Hőmérsékletfüggés

Hőmérsékletnövekedés hatására a sugárzási csúcs a nagyobb hullámhossz felé tolódik, miközben a hatások csökken ill. az eloszlás alakja változik.

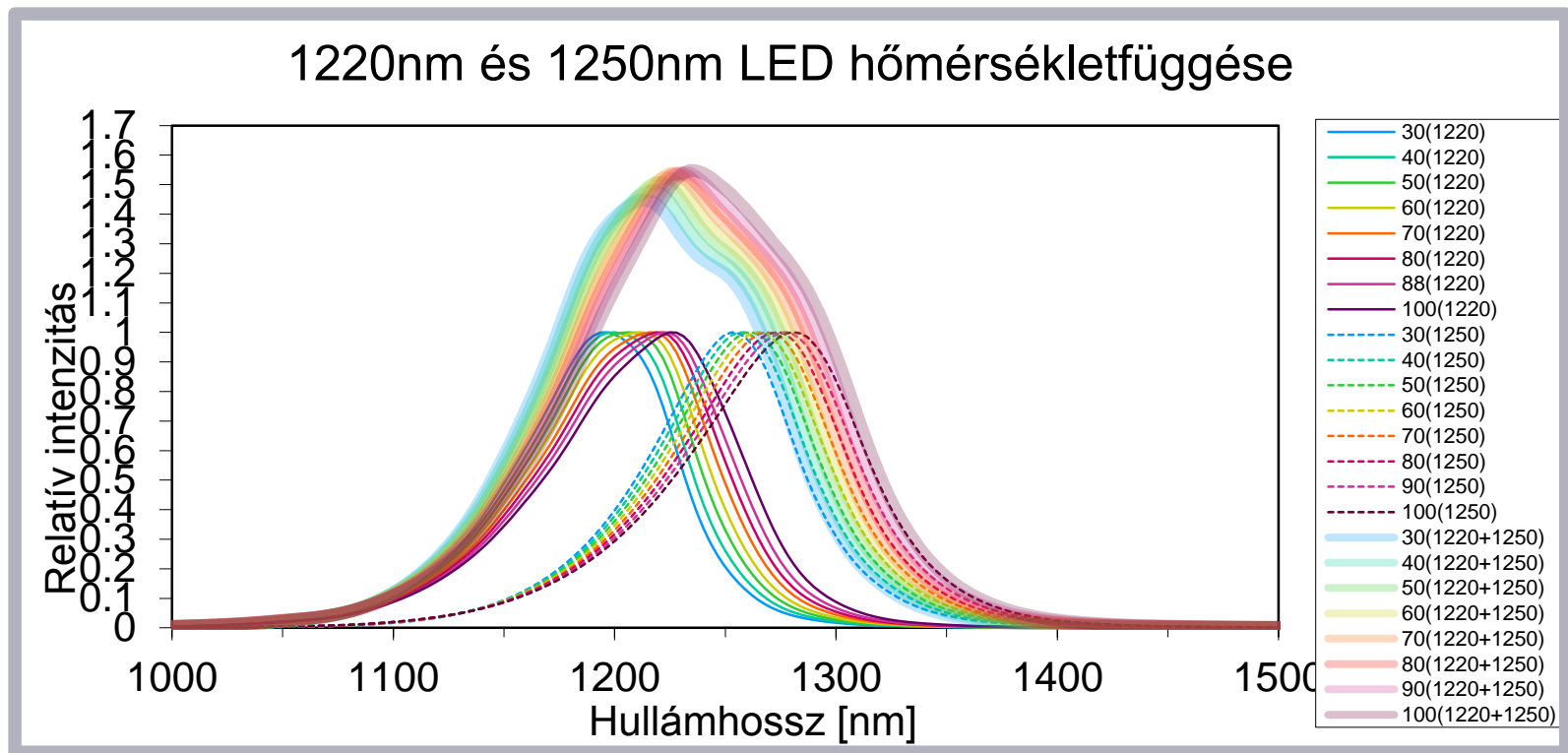
Nagy áramsűrűségek esetén vörös eltolódás a hőmérsékletemelkedés miatt, kis belső hőellenállás esetén a nagy áramok miatti kék eltolódás kis mértékben kompenzálja ezt. [5]

Hőmérsékletfüggés

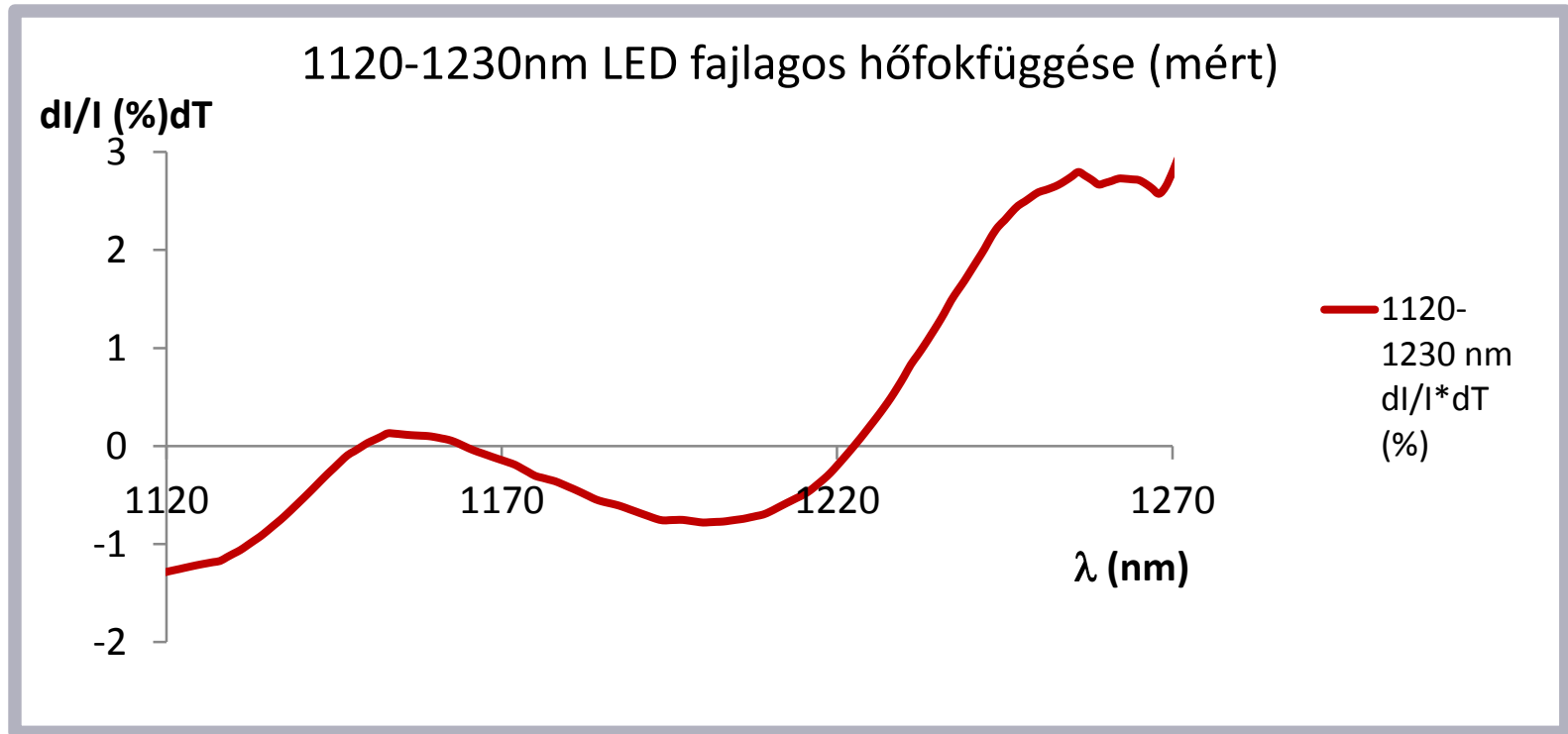
Hőmérsékletváltozás hatására egymáshoz közel álló hullámhosszokon nemlineárisan és ellentétes irányban változhat a sugárzás intenzitása

Hőmérsékletfüggés

A két réteg sugárzása összeadódik, de hőfokfüggés jellege nem változik

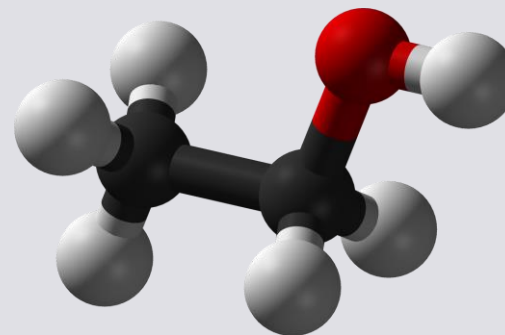
Hőmérsékletfüggés

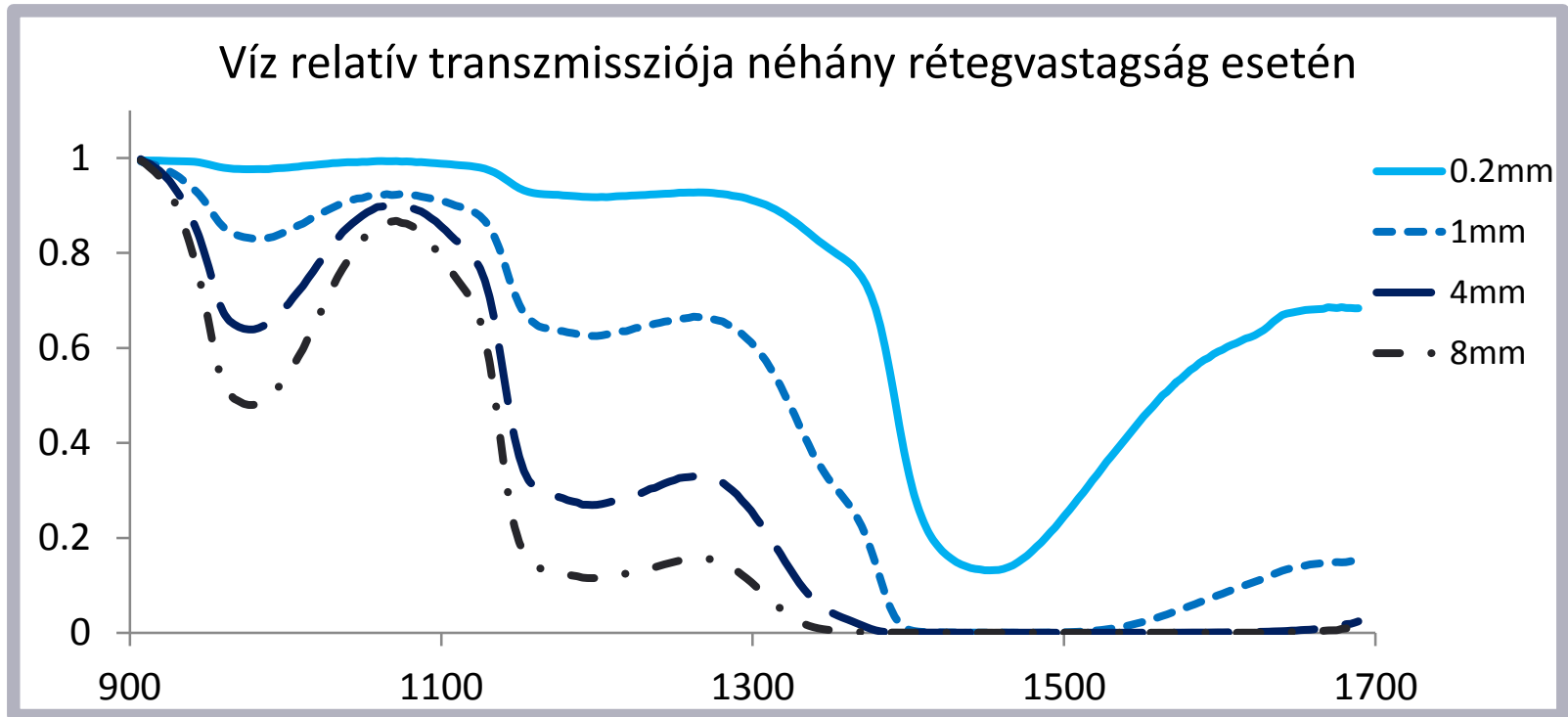
Lumineszkáló 1120-1230nm-es LED mért fajlagos (%) hőfokfüggése. A két sugárzási csúcs közt közel lineáris szakasz. Hőmérséklet kompenzálás nélküli mérés-technikai felhasználási lehetőség.

Etanol kimutatása vízben

- Modellanyag – jól reprezentálja szerves anyagok mérését a gyakorlatban (pl. etanol, víz és „egyéb” szerves anyagok arányainak kimutatása)
- Emberi szövetek, szerves növényi anyagok –OH –CH kötéseinek kimutatása vízben nagyon hasonló
- Projektfeladat

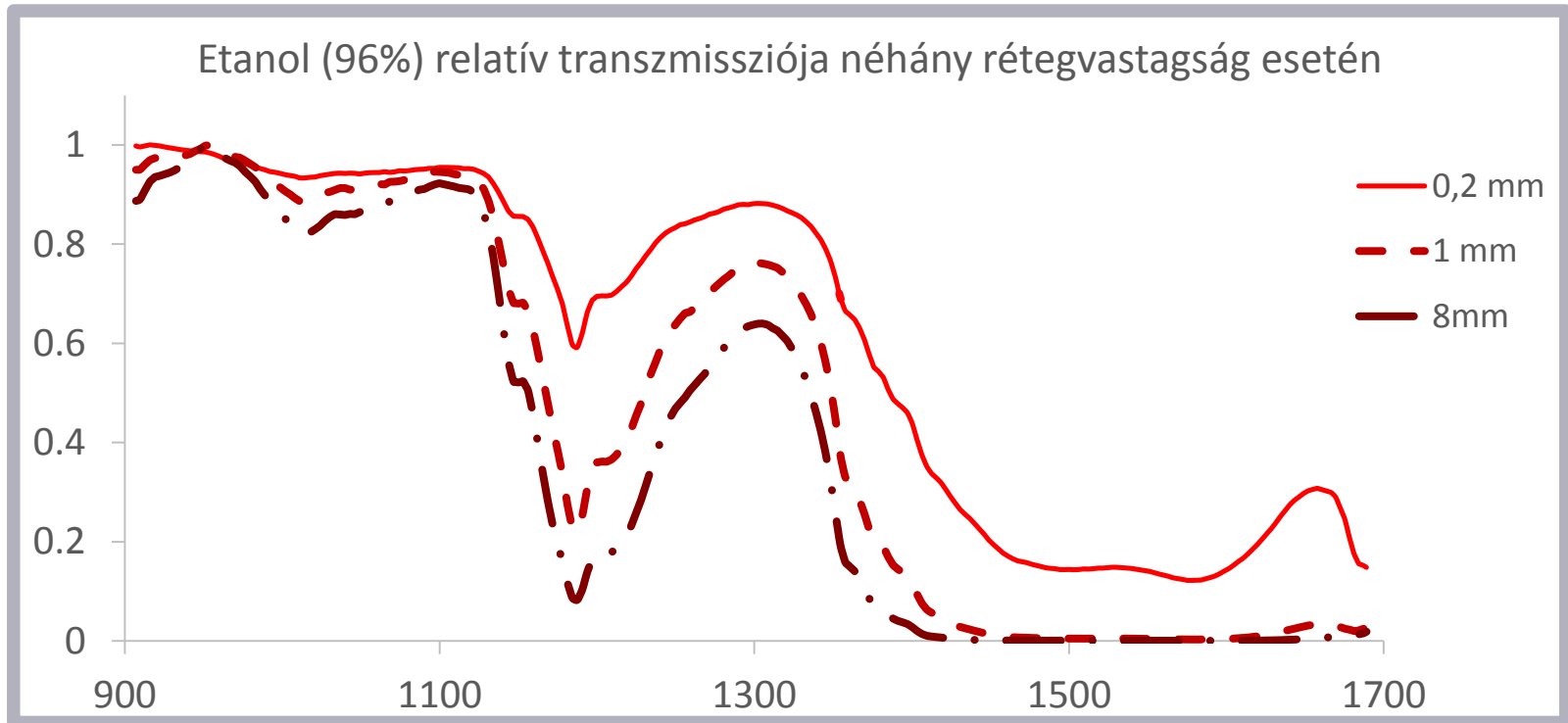

Etanol kimutatása vízben

Célszerű kis rétegvastagságokat mérni, ahol a víz relatív transzmissziója nagy és a mérendő anyagra jellemző abszorpció a vízhez képest nagyobb

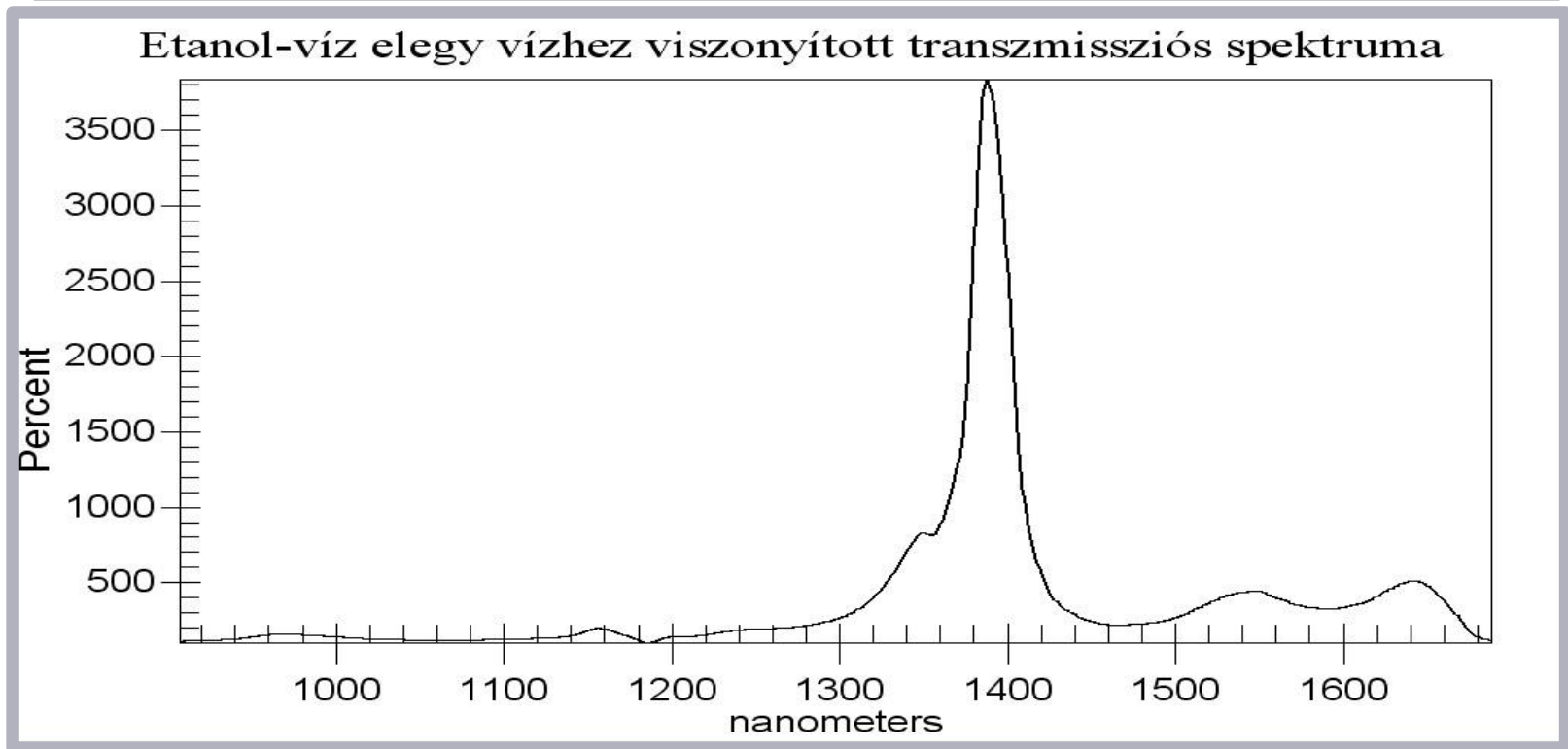
Etanol kimutatása vízben

Az etanol $-CH$ és $-OH$ kötéseire jellemző 1200nm körüli tartományban a jelentős abszorpció. Ha cukroktól is meg kell különböztetni, akkor az 1300nm-es hullámhosszat is mérni kell.

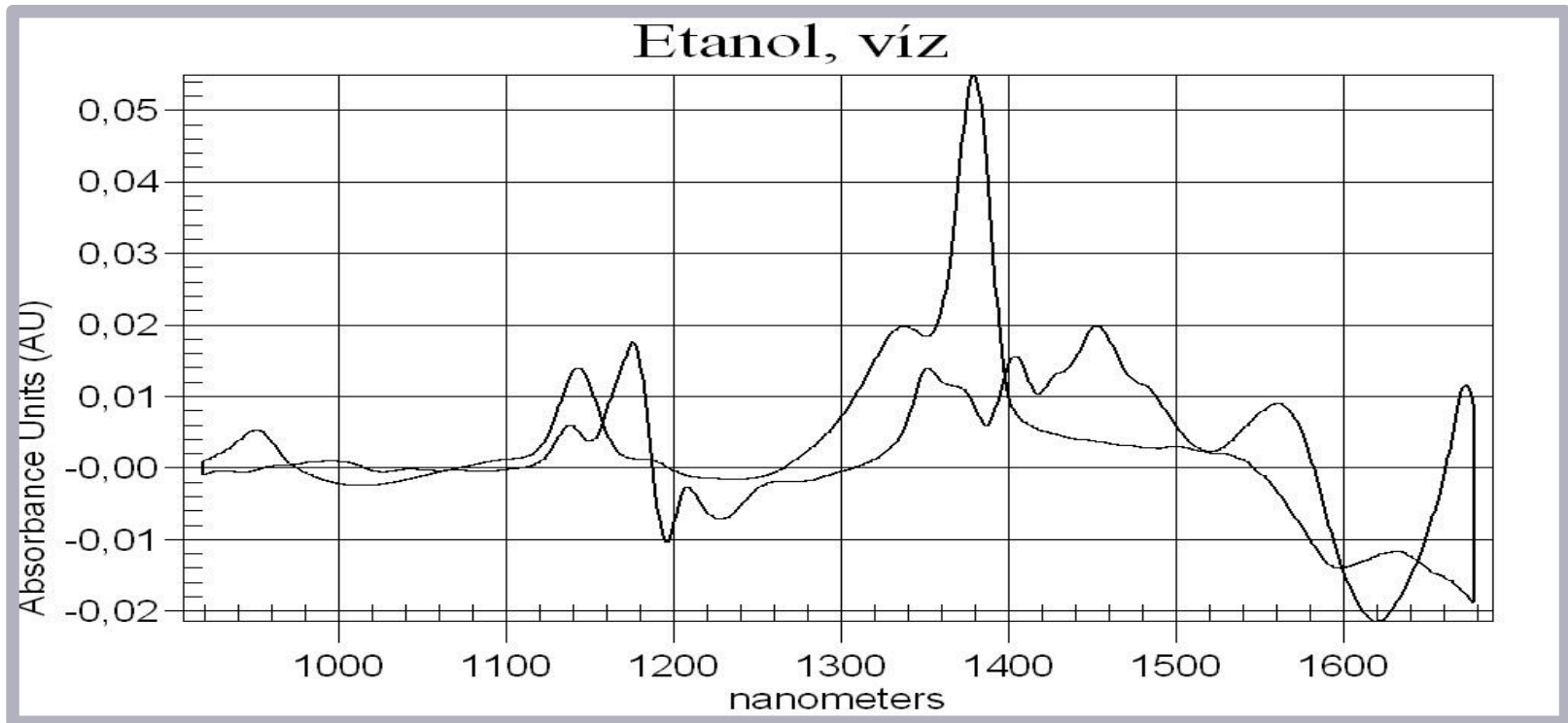

Etanol kimutatása vízben

Az etanol koncentrációját a vízhez képest az 1400nm hullámhossznál lehet mérni, ahol az éles letörésnél jelentős a relatív abszorpciós különbség a két anyag közt. [1]

Etanol kimutatása vízben

Pontosabb képet kapunk a vizsgálandó hullámhosszokról az abszorpció első deriváltjának elemzésével. [1]

Műszerek etanol-víz mérésére

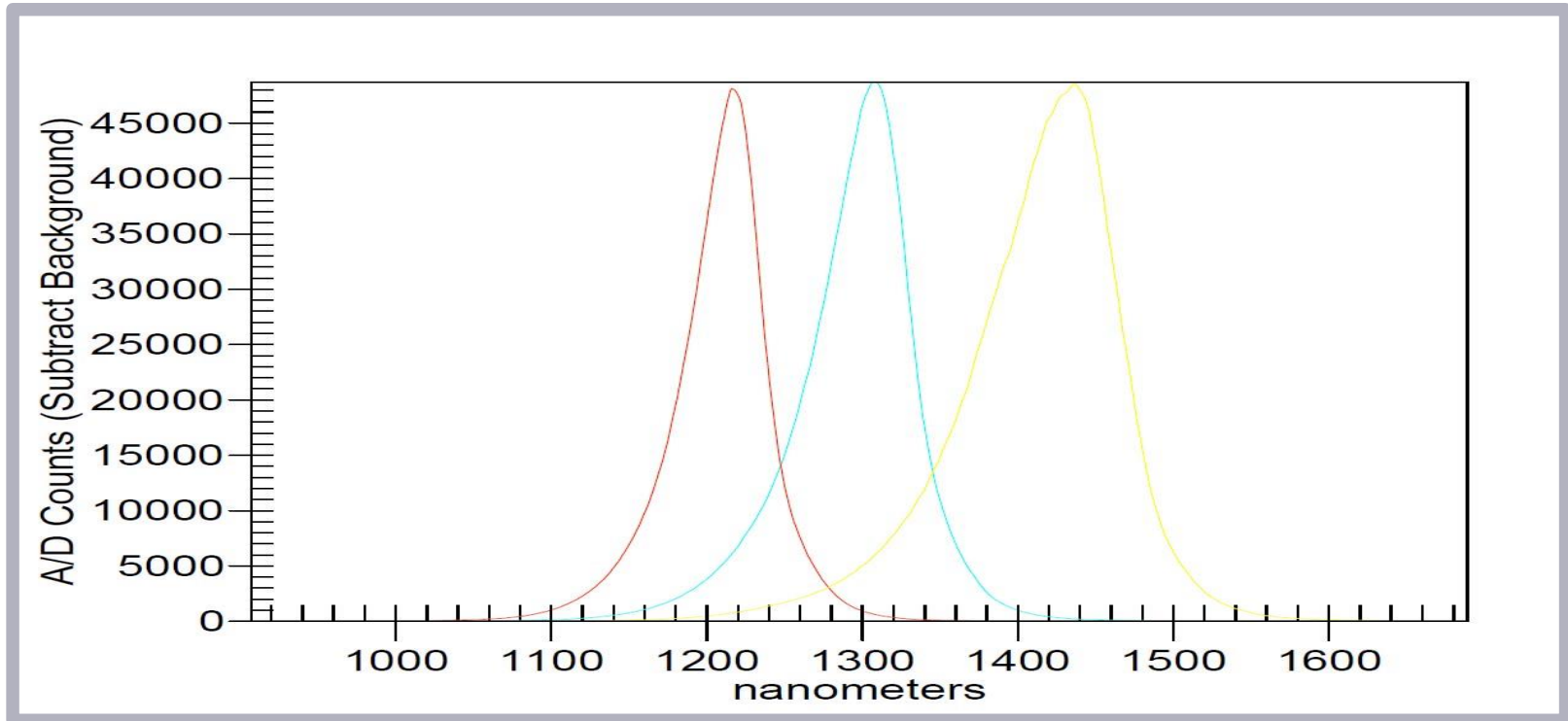
Módszerek:

- laborműszerekkel
  - teljes spektrum felvétele
  - komplett spektrofotométer szükséges
  - csúcsok meghatározása
  - többismeretlenes egyenletrendszerrel
- kézi műszerek
  - egyszerű felépítés, egyszerű metodika, egyik ilyen:
  - 3 hullámhosszon mérés
    - ahol azonos a két összetevő abszorpciója
    - ahol az egyik sokkal nagyobb (helyi maximum)
    - ahol a másik sokkal kisebb (helyi minimum)

[11]

Szabadalom etanol-víz mérésére

Szabadalomban <US8106361B2> etanol kimutatására (kézi műszerrel), a méréshez használandó három független LED sugárzása egy diagramban ábrázolva (MFA-ban fejlesztett LED-ek)

Mérési elrendezések

Mérési alapelrendezések:

- szélessávú forrás – minta – 3 detektor

- szélessávú forrás – minta – 3 szűrő – 1 detektor

- 3 fényforrás – minta – 1 (nagyfelületű) detektor

Mérési elrendezések

- **3 keskenysugárzó LED + ref. dióda – minta – 1 detektor**

Hátránya: nagyfelületű detektor kell

nagy felületű detektor kell, nagy a sötétárama

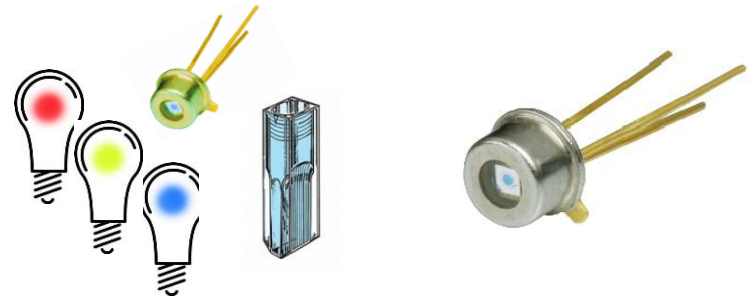
nem pontszerű

geometriailag nem optimális az elrendezés

hőmérséklet függése, öregedése eltérő

szűrőzése (ha szükséges) drága

monitordióda téves referenciaszintet szolgáltat

- **1 többsávú LED – minta – 1 szendvicsdetektor**

Előnye:

többsávú LED esetén pontszerű sugárforrás

hullámhosszeloszlása stabil

hőmérséklet- és áramingadozás függése minimális

optimális geometriai elrendezés

könnyen elkülöníthető hullámhosszok

szűrőzése (ha szükséges) olcsó

olcsó Si diódával a minta után is mérhető a referenciaszint

Etanol-víz elegy mérése mint célfeladat

---

3 keskenyensugárzó LED – minta – 1 detektor

$\lambda_1=1200$ nm: $\alpha_{\text{H}_2\text{O}} = \alpha_{\text{C}_2\text{H}_5\text{OH}} \rightarrow$ egyenlő abszorpció

$\lambda_2=1300$ nm: $\alpha_{\text{H}_2\text{O}} \gg \alpha_{\text{C}_2\text{H}_5\text{OH}} \mid \alpha_{\text{C}_2\text{H}_5\text{OH}}(\lambda) \geq \alpha_{\text{C}_2\text{H}_5\text{OH}}(1450) \rightarrow$ etanol min. absz.

$\lambda_3=1450$ nm: $\alpha_{\text{H}_2\text{O}} \gg \alpha_{\text{C}_2\text{H}_5\text{OH}} \rightarrow$ víz max. absz.

Detektor: Si 1100 nm-ig + InGaAs 1700 nm-ig mér -> szendvicsdetektor

Kalkuláció: mért értékek $\lambda_1; \lambda_2; \lambda_3$ -nál ($\lambda_1 \pm \Delta\lambda; \lambda_2 \pm \Delta\lambda; \lambda_3 \pm \Delta\lambda$ -nál)

empirikus és kalibráción alapuló függvénnel etanol koncentráció

Etanol-víz méréshez LED

Célfeladatra
kifejlesztett LED:
1200-1400 nm

jó hatásfokú

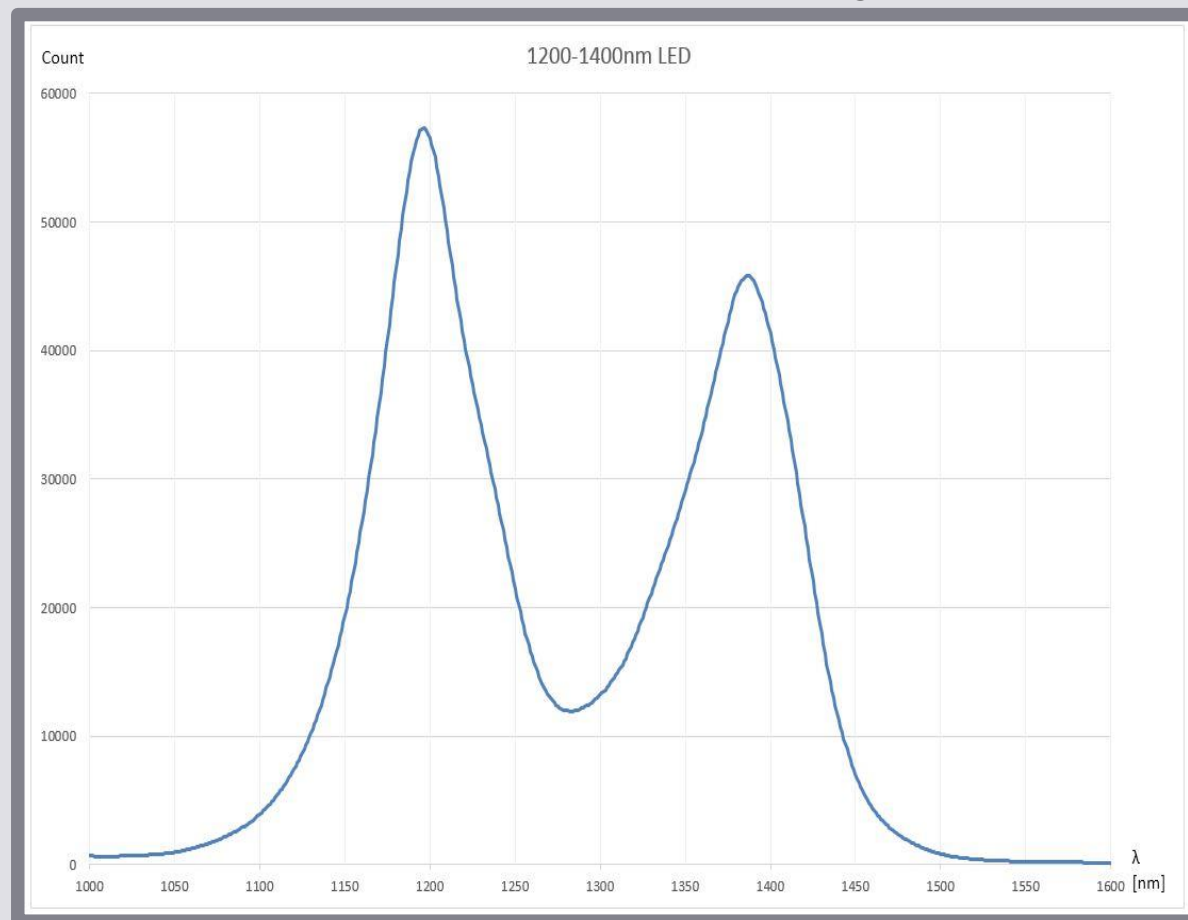
széles sugárzási
tartomány

sugársűrűsége magas
(nem a sugárzott
teljesítménye)

Célfeladatra (csak víz-etanol) elegendő két
hullámhosszon ($\lambda_1; \lambda_3$) mérni

LED InGaAsP:

- két hullámhosszon sugároz ($\lambda_1; \lambda_3$)

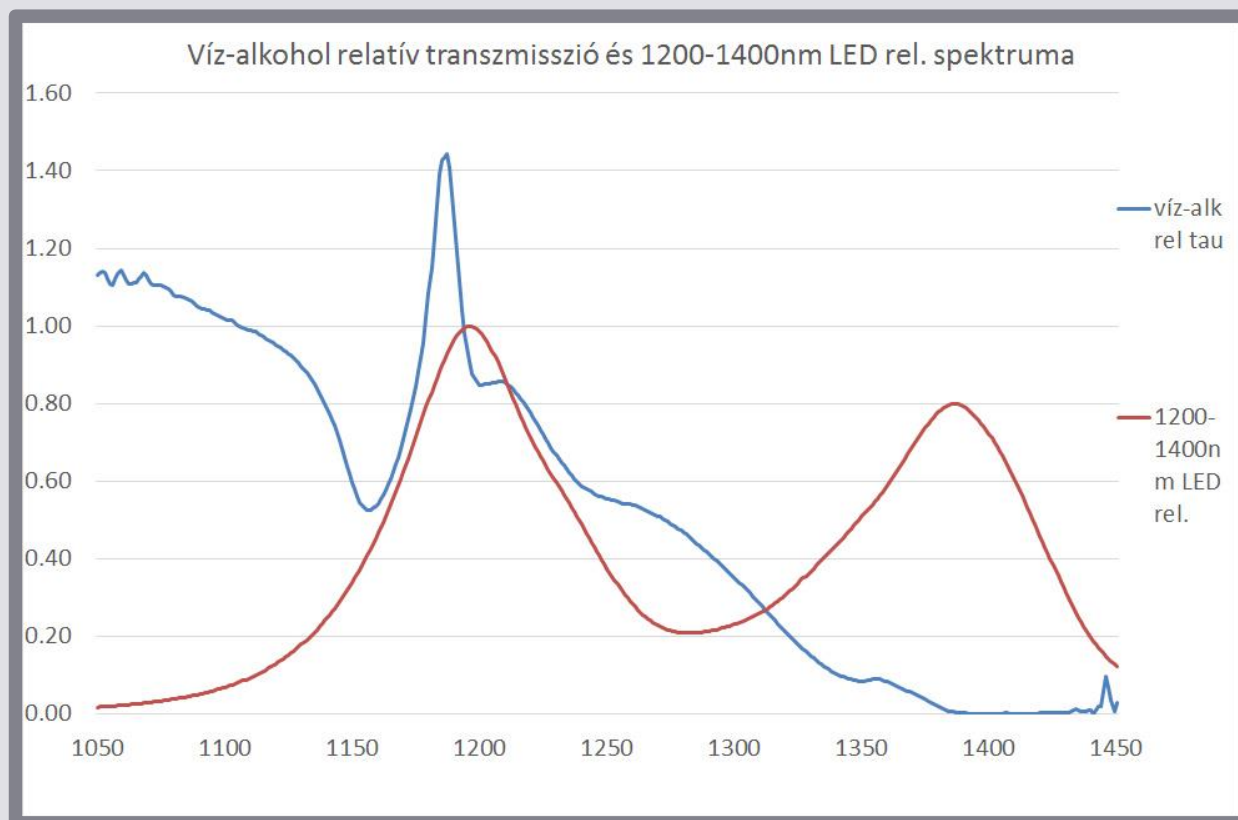

Etanol-víz méréshez LED

Célfeladatra
kifejlesztett LED:
Miért nem 1450nm?

Víz abszorpciós csúcs
1450 nm-nél $\rightarrow 0$
intenzitás

LED spektruma
„kilógna” a
legnagyobb
meredekségű (1390-
1400 nm) szakaszból

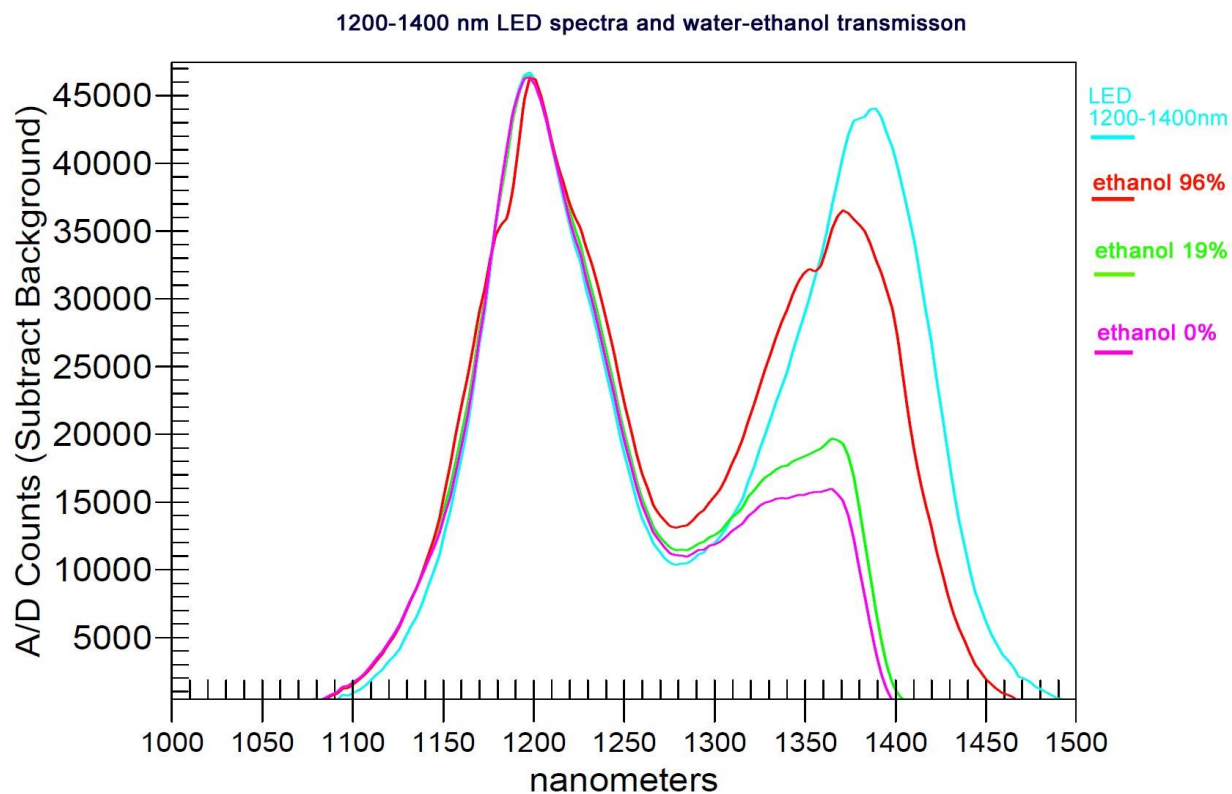
1200-1400 nm LED spektruma víz-etanol elegy
relatív transzmissziója

Etanol-víz méréshez LED

Célfeladatra
kifejlesztett LED:
Miért nem 1450nm?

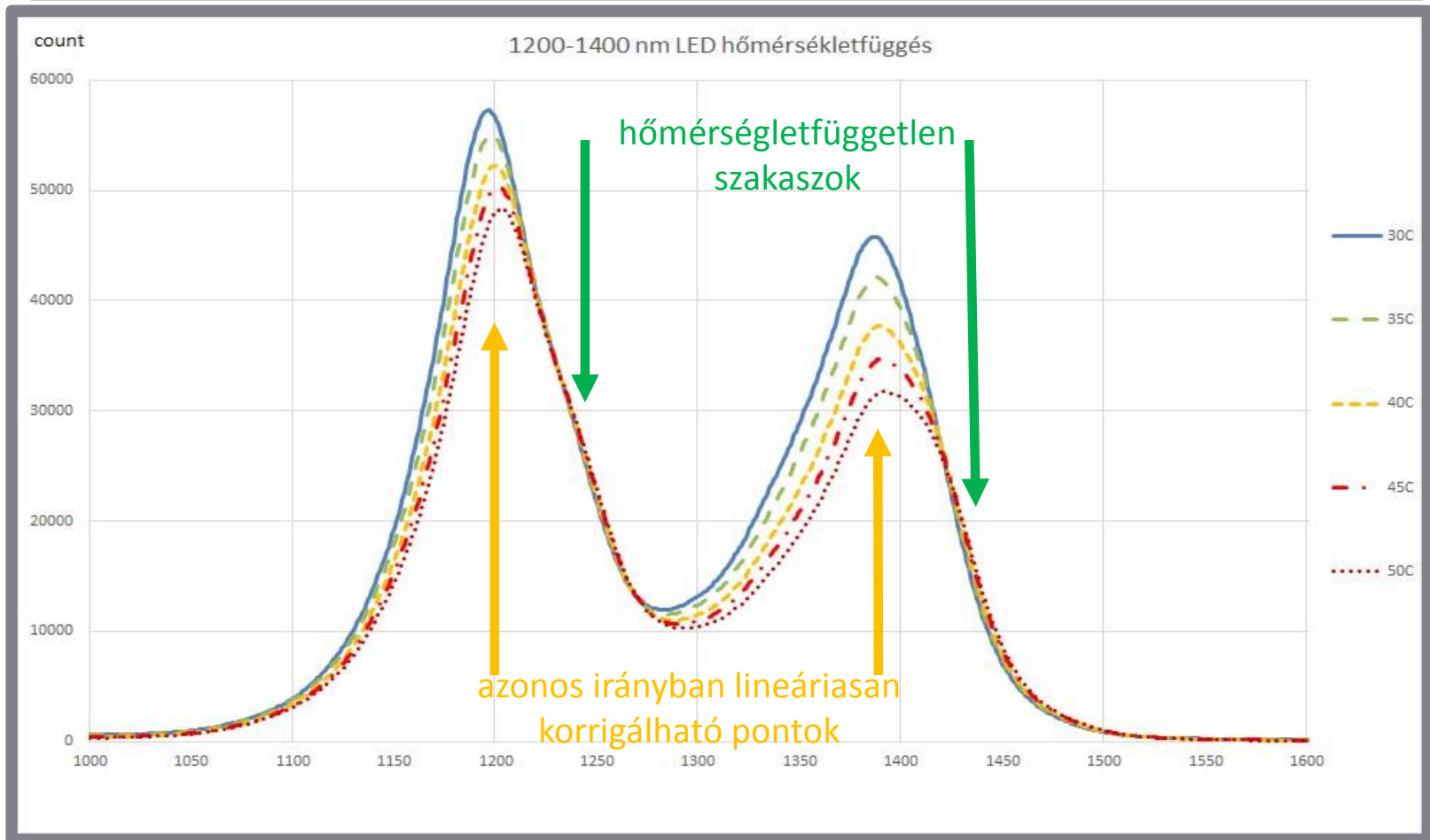
Víz abszorpciós csúcs
1450 nm-él -> 0
intenzitás

LED spektruma
„kilógna” a
legnagyobb
meredekségű (1390-
1400 nm) szakaszból

1200-1400 nm LED spektruma és ezzel mért víz-
etanol elegy transzmisszója néhány etanol
koncentráció esetén

1200-1400 nm LED hőmérsékletfüggése

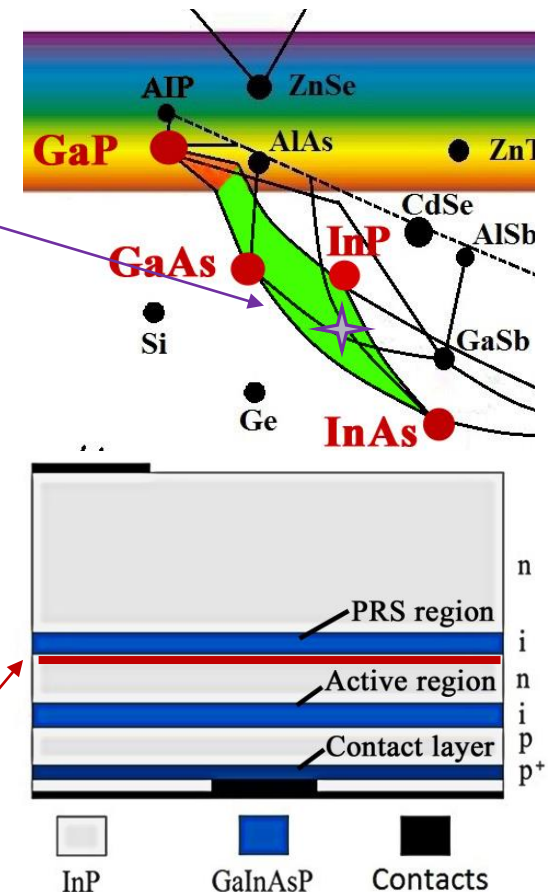
Növesztési körülmények

Növesztési hőmérséklet

- Elegendési korlát a növesztési hőmérséklet meghatározásában döntő
- 1400nm: már **mind a négy összetevőből relatív sok van**
- A fázisszeparáció elkerülése érdekében növesztéskor magasabb hőmérséklet kell
- 600-650°C szokásos hőmérséklet, itt 645°C
- Lumineszcens réteg kevésbé érzékeny a növesztési hibákra, alacsonyabb hőmérsékleten kivált kristályok kevésbé csökkentik a hatásfokot, mint p-n átmenetben, visszaoldódási hajlamot ugyanakkor csökkenti.

Visszaoldódás

- A lumineszkáló réteget követően **visszaoldásgátló réteg** növesztése (praktikusan 1200nm összetétellel).

Kitűzött feladatok 3. félévre

- ✓ Etanol illetve víz méréséhez illesztett spektroszkópai rendszerek vizsgálata
- ✓ Etanol-víz elegy méréséhez LED optimalizálási lehetőségei
  - ✓ a sugárzás irányfüggése a lehetséges mérési hullámhosszokon (a mérések lehetséges geometriai elrendezése ismeretében)
  - ✓ áramfüggése
  - ✓ hőmérsékletfüggése
  - ✓ a növesztett szerkezetek abszorpcióinak mérése
    - rétegvastagságok mérése elektronmikroszkóppal
- ✓ Eredmények feldolgozása

Tantárgyak

- Félvezető technológiák (Horváth Zsolt József) {6 kr}
- Folyadékfázisból előállított félvezetők (Rakovics Vilmos) {6 kr}
- Kutatás III. (Félvezető fényforrások kutatása és kissorozatú gyártása) {10 kr}
- Beszámoló III. {6 kr}

Helyzet:

- tanulmányi 39 / 48
  - beszámolók 18 / 44
  - kutatási projekt 30 / ___
  - oktatás 45 / 45
  - publikáció 16 / 50
- összesen 148 / 180

Publikációk

Cikk:

-

Konferencia előadás:

- *Nádas József: Elektro- és fotolumineszcencia együttes alkalmazásán alapuló LED-ek, VI. LED Konferencia, Budapest, 2015. február 3-4.*

Konferencia poszter:

-

Munkaterv 4. félévre

- mérési sorozatok a bemutatott 1200-1400 nm LED-del
- összehasonlító mérések izzólámpával
- 1200-1650 nm szénhidrogén mérésekre alkalmas LED növesztése, vizsgálata (hőmérsékletfüggés, áramfüggés, mintákon mérési sorozatok)
- elektronmikroszkópos szerkezeti kép, a várt növesztési rétegvastagságokkal összehasonlítás
- eredmények feldolgozása
- publikációk

Köszönöm a figyelmet!

NÁDAS JÓZSEF